

Odnos omladine prema eko-pitanjima i eko-pokretu

SREĆKO MIHAILOVIĆ
Institut društvenih nauka
Beograd

UDK: 334.5-053.7
316.65(497.11)-053.7
Izvorni znanstveni rad
Priljeno: 5. travnja 1991.

Omladina Srbije, prema rezultatima empirijskog istraživanja izvršenog u proleće 1989. godine, sklona je mnenju po kojem rešavanje ekoloških pitanja može da se odvija izvan organizacijskih okvira i programa organizacija koje su postojale u vreme ispitivanja. Reč je o određenom ekološkom antiinstitucionalizmu. Omladina vidi sebe i sopstvene organizacije kao nosioce ekološke akcije, naspram onih organizacija i institucija koje su u epicentru političkog sistema.

Na planu metoda ekološkog delovanja omladina, i sa stanovišta efikasnosti i sa stanovišta pogodnosti, daje prednost reprešivnim akcijama, ali podjednako i akcijama oblikovanja javnog mnenja i stvaranja ekološke svesti građana.

Tri petine ispitanika ima povoljno mišljenje o ekološkom pokretu, četvrtina negativno, dok je šestina uzdržana.

Na planu ekološke prakse, tri četvrtine ispitanika je zainteresovano, šestina je neodlučna, a tek svaki četrnaesti ispitanik iskazuje nezainteresovanost za učešće u rešavanju eko-problema.

Kako se omladina odnosi prema rešavanju ekoloških problema, a kako prema ekološkom pokretu? Tko je nadležan za rešavanje ekoloških problema, a tko su društveni akteri tog rešavanja? Koje su akcije pogodne za rešavanje tih problema, kakva je njihova efikasnost? Što omladina misli o ekološkom pokretu i što bi konkretno činila kada bi takav pokret postojao u njihovoj okolini? Bi li neki imaginarni prosečni omladinac bio učesnik, simpatizer ili protivnik ekološkog pokreta?

Zalazom u oblast odgovora (tačnije, nagoveštaja odgovora) na ova pitanja, u stvari, ulazimo u oblast procedure rešavanja eko-problema i oblast strategije i taktike društvenih aktera koji se bave rešavanjem eko-problema. I najkonkretnije, ovde se bavimo pitanjima kako omladina vidi ove stvari — šta o njima mni, kakve stavove ima — i kako prognozira sopstveno ponašanje u ekološkom kontekstu, što izjavljuje o svom potencijalno ekološkom ponašanju.

Ispitujući odnos omladine prema eko-pitanjima sa njegove praktične strane (sa stanovišta ostvarivanja) i odnos prema ekološkom pokretu (kao mnenjsko/akcijski odnos), ovde se najkonkretnije bavimo sledećim pitanjima: 1) ko i koliko može da doprinese rešavanju eko-problema, 2) kakvo je mnenje o akcijama za rešavanje eko-problema, i 3) kakav je odnos omladine prema ekološkom pokretu?¹

1. Ko može da doprinese rešavanju eko-problema

Ekološka pitanja danas ulaze u programe rada najrazličitijih organizacija i institucija, od komunističke partije do crkve, od udruženja penzionera do škola i univerziteta, od pojedinaca

¹ U odgovorima na ova pitanja koristimo empirijsku građu iz istraživanja mr. Vere Marković »Ekološka svest mladih Srbije« koje je realizovano u proleće 1989. godine na uzorku od 2000 ispitanika, a za potrebe Istraživačko-izdavačkog centra SSO Srbije.

do čitavih pokreta... Jedni ta pitanja prihvataju jer su nezaobilazna tema dana i uslov svake društvene promocije, drugi pak zbog toga što ta pitanja prihvataju kao osnovu delovanja primerenog senzibilitetu savremenih generacija, za treće su ekološka pitanja osnovni sadržaj rada, za četvrte nešto što je spolja nametnuto... Grubo deleći odnos prema ekološkim pitanjima, može se reći da su ona za jedne sredstvo za postizanje nekih drugih ciljeva — instrumentalna funkcija ekološke problematike — a za druge jedan od važnih ciljeva — finalna funkcija ekološke problematike. No, u svakom slučaju doprinos rešavanju ekoloških pitanja zavisi o njihovom tretmanu u programima i stvarnom radu relevantnih društvenih organizacija i institucija. — U ovom kontekstu važno je pitanje omladinskog mnjenja o tome koliko razne organizacije i institucije mogu doprineti rešavanju ekoloških pitanja.

Najpre treba istaći da znatan deo omladine gaji sumnju u društvenopolitičke organizacije (koje su postojale u vreme sprovođenja ovog istraživanja) kao učesnike u rešavanju ekoloških problema. Oni smatraju da su okviri ovih organizacija, njihov program i aktivnosti nedovoljni za efikasnije delovanje u oblasti ekologije. Konkretno, polovina ispitanika misli da postoji potreba za udruživanjem i aktivnošću radi rešavanja ekoloških pitanja, ali izvan programa i okvira postojećih organizacija. S druge strane, jedna petina ispitanika ima suprotno mišljenje, odnosno vidi mogućnost rešavanja eko-problema u okviru postojećih organizacija. I na kraju, čak trećina ispitanika uzdržava se od odgovora na ovo pitanje, najčešće preko formulacije »ne znam«.

Ovaj ekološki antiinstitucionalizam delimično se potvrđuje u odgovorima na pitanje o obimu potencijalnog doprinosa rešavanju ekoloških pitanja od strane pojedinih organizacija i institucija.

Skupno gledajući ocene mogućeg doprinosa 11 različitih činilaca u rešavanju eko-problema, može se reći da je omladina optimistički nastrojena. Nešto više od polovine ispitanika (54%) skupni doprinos ocenjuje kao veliki ili veoma veliki, petina ga vidi kao osrednji, šestina kao mali ili nikakav, dok svaki jedanaesti ispitanik nije u stanju da pruži neku određeniju ocenu mogućeg doprinosa. Ponderisana aritmetička sredina iznosi 3,63.² Ovakav nalaz ukazuje na ekološki optimizam ispitivane omladine. Ovoj tvrdnji ide u prilog i činjenica da su ispitanici potencijalni doprinos sedam ispitivanih organizacija i institucija ocenili u proseku kao »veliki« (AS se kreće od 2,83 do 3,42).

Međutim i u okviru relativno povoljne ocene potencijalnog doprinosa rešavanju ekoloških pitanja utvrdili smo da ispitanici naglašavaju diferencijaciju potencijalnog ekološkog doprinosa pojedinih organizacija i institucija. Oni misle da rešavanju ekoloških pitanja mogu doprineti i crkva i Partija, i pojedinci i pokreti, i škola i štampa, — ali da su njihovi doprinosi različitog obima.

Aktere potencijalnog doprinosa rešavanju ekoloških problema, prema obimu doprinosa koji im pripisuju naši ispitanici, možemo podeliti u četiri grupe:

1) najveći doprinos ispitanici pripisuju ekološkim i sličnim pokretima — čak 76% ispitanika misli da bi doprinos ovog pokreta bio »veliki« ili »veoma veliki« (AS=4,29);

2) veliki doprinos ispitanici pripisuju omladinskim društvenim organizacijama (AS=3,99), štampi, radiju i televiziji (AS=3,89), Savezu socijalističke omladine (AS=3,79), udruženjima građana (AS=3,76), školama (AS=3,72) i organima vlasti (AS=3,71). Organizacijama i institucijama iz ove grupe »veliki« ili »veoma veliki« potencijalni doprinos pripisuje od 57% do 66% ispitanika;

² Ponderisana aritmetička sredina kreće se od vrednosti »1« koja označava »nikakav« doprinos rešavanju eko-problema, do vrednosti »5« koja označava »veoma veliki« doprinos.

3) osrednji doprinos ispitanici pripisuju angažovanim pojedincima (AS=3,42), Socijalističkom savezu (AS=3,27) i Savezu komunista (AS=3,05). Ovim akterima »veliki« i »veoma veliki« doprinos pripisuje od 35% do 44% ispitanika;

4) najmanji doprinos omladina očekuje od crkve (iako je i on faktički u granicama »osrednjeg«) — 26% ispitanika misli da bi doprinos crkve mogao biti »veliki« ili »veoma veliki«, 18% »osrednji«, 35% »mali ili nikakav«, a 21% ispitanika nije odgovorilo na ovo pitanje (AS=2,83).

Iz činjenice da ispitanici očekuju određeni doprinos od brojnih aktera proizlazi zaključak da oni ekološke probleme sagledavaju kao totalnu društvenu činjenicu, kao opšti i kao pojedinačni problem koji kao takav treba da rešavaju najrazličitiji društveni akteri. Stoga su, po mnenju ispitanika, ekološki problemi istovremeno problemi angažovanih pojedinaca, građanskih inicijativa, samoinicijativnih udruživanja, oficijelnih organizacija i institucija, a pre svega ekoloških i sličnih pokreta.

Među 11 aktera koji mogu doprineti rešavanju ekoloških problema nalaze se i tri institucije i organizacije koje su najbliže i na neki način predstavljaju sam epicentar sistema — to su organi vlasti, Savez komunista i Socijalistički savez. Značajno je istaći relativno malo poverenje u ulogu epicentra sistema u rešavanju ekoloških pitanja — tačnije, ne može se reći da omladina niti ima niti nema poverenje u ove organizacije i institucije epicentra. Nešto je više poverenja u organe vlasti (AS=3,71), nego u Socijalistički savez (AS=3,27) i posebno u Savez komunista (AS=3,05). — Skupno gledano za ove organizacije i institucije epicentra sistema, očekivanja su ovakva: 44% ispitanika očekuje »veliki« i »veoma veliki« doprinos, 21% »umereni«, 24% »mali ili nikakav«, a 11% ispitanika nije odgovorilo na ovo pitanje. Ponderisana aritmetička sredina — 3,35 — ukazuje na prosečno očekivanje osrednjeg doprinosu.

Nasuprot obove, omladinska očekivanja na akcionom planu u oblasti ekologije usmerena su na sopstvene organizacije (na ekološke i slične pokrete, omladinske društvene organizacije i Savez socijalističke omladine). Zbirno, ispitanici od svojih organizacija u 68% slučajeva očekuju »veliki« ili »veoma veliki« doprinos, 16% »osrednji«, 9% »mali ili nikakav«, a 7% nije odgovorilo na ovo pitanje. Ponderisana aritmetička sredina — 4,03 — ukazuje na očekivanje velikog uticaja ovih organizacija.

Očito, omladina daje prednost sopstvenim organizacionim oblicima, spram onih koji već postoje u epicentru političkog sistema. Omladina vidi sebe kao nosioca ekološke akcije.

2. Mnenje o akcijama za rešavanje eko-problema

Akcije kojima učesnici ekološkog pokreta doprinose rešavanju ekoloških problema (načini, putovi, sredstva, metode...), gotovo da su isti kao i u drugim novim društvenim pokretima, a skupa se izdvajaju iz klasičnog arsenala političkih »sredstava borbe« po sledećim obeležjima: 1) brojnost, 2) raznovrsnost, 3) pacifičnost — nenasilnost, 4) legalitet (osim zaista retkih izuzetaka koji su kao takvi i neprimereni ovim pokretima), 5) pretežno akcioni karakter metoda.

Posebnost akcionog arsenala ekološkog pokreta proizlazi iz posebnosti načina rešavanja ekoloških problema. Naime, učesnici ekološkog pokreta mogu direktnom akcijom³ rešavati samo ona ekološka pitanja koja su vezana za njih same, njihovo ekološko ponašanje (uz minimalno širenje na najuži socijalni krug). S druge strane, rešavanje stvarnih ekoloških problema odvija se gotovo potpuno izvan direktne akcije učesnika pokreta, otuda je bitno obeležje ekološkog metoda delovanja: in-direktno delovanje. Ekolozi po pravilu ne učestvuju u odlučivanju, ili tek retko, ali oni svojom akcijom utiču na one koji odlučuju. — Upravo ova in-direktnost

³ Direktnom u smislu neposrednosti i neposredovanosti

ekološke akcije, kao njeno bazično obeležje, i obavezuje učesnike eko-pokreta na što brojnija i raznovrsnija sredstva uticaja, a svakako i na optimalan unos kreativnosti u sve ono što obeležava ekološku akciju.

O karakteru ekološke akcije češće i više se razmišljalo praktički nego teorijski, akcije su češće smišljane i primenjivane, nego što se o njima teoretiziralo. No, ipak ne može se reći da nedostaje literatura o ovom pitanju. — Navešćemo dva pogleda na akcije novih društvenih pokreta pa time i ekološkog.

Manon Maren-Grizebah navodi »katalog nenasilnih sredstava otpora«, i tu razlikuje tri tipa aktivnosti članova pokreta: 1) pojedinačni oblici nenasilnog otpora (prosvjećivanje u cilju širenja svesti o otporu, štrajkovi, bojkoti, blokade...), 2) podrška direktnim nenasilnim akcijama otpora (preko simboličkih akcija: sakupljanje ratnih igračaka, protesti pred konzulatima, ambasadama, vojnim kasarnama i sl; putem štrajka gladu, pravljenjem viceva...), 3) socijalna odbrana (oblici odbrane preko nemilitarističkih sredstava).⁴

Hertle navodi pet tipova nenasilnih akcija: a) legalne akcije — pisanje protestnih pisama, sakupljanje potpisa, leci, protestni skupovi i sl; 2) simboličke akcije koje imaju za cilj uticaj na javno mnjenje te preko njega uticaj na rešavanje problema (npr. akcija francuskih pastira kada su doveli ovce ispred Ajfelove kule); 3) odbijanje saradnje (bojkoti, štrajkovi i sl); 4) direktne akcije (zaposjedanje fabrika, centrala i sl); 5) civilna neposlušnost kao eskalirana forma nesaradnje i direktne akcije.⁵ Uvažavajući ove i druge klasifikacije akcija novih društvenih pokreta, a pre svega praksu ekoloških pokreta, sklon sam jednoj ovakvoj tipologiji:

a) Akcije oblikovanja javnog mnjenja i stvaranja ekološke svesti: delovanje preko masovnih medija (uključiv i osnivanje sopstvenih), tribina, predavanja, obrazovnih institucija, letaka...

2) Protestne legalne akcije: demonstracije, marševi, mitinzi, peticije, štrajkovi, bojkoti, sit-in metode...

3) Simboličke akcije — npr. darovanje mrtvih riba odgovornim za zagađenje reka, inscenirano masovno umiranje u danima povećanog smoga, slanje litre savske vode poslanicima savezne skupštine i sl.

4) Dobrovoljne radne akcije — čišćenje priobalja, zasađivanje šuma i sl.

5) Istraživačke i teorijske aktivnosti u vezi sa zaštitom sredine.

6) Institucionalne političke aktivnosti: prerastanje pokreta u političku stranku, učešće u izborima, parlamentarna borba...

7) Represivne aktivnosti iznuđene eko-akcijom: donošenje odgovarajućih zakona, oštrije kažnjavanje...

Želeći da dodemo do mnjenja omladine najpre o efikasnosti načina delovanja na rešavanje ekoloških pitanja, tražili smo od ispitanika da ocene delotvornost devet načina delovanja koji inače reprezentuju četiri od navedenih sedam tipova eko-akcije (izostavili smo simboličke, istraživačke i teorijske, kao i dobrovoljne akcije zbog eventualnog neshvatanja ispitanika ovih sredstava eko-akcije). Dobili smo sledeće rezultate:

⁴ Manon Maren-Grisebah, »Gewalt und sozialer Widerstand«, u: W. Schafer (Hrsg.), *Neue soziale Bewegungen, Konservativer Aufbruch in buntem Gewand? Fischer alternativ*, Frankfurt, 1983. — Navedeno prema: I. Cifrić, *Socijalna ekologija, prilozii zasnivanju discipline*, Globus, Zagreb, 1989.

⁵ Hertle Wolfgang, »Formen der Gewaltfreiheit«, u: Der Fischer Oeko-Almanach, *Fischer Taschen*, Frankfurt, 1980. — navedeno prema Cifrić, isto, str. 287.

Ispitanici smatraju najefikasnijim upravo represivne akcije — tako misli čak 54% ispitanika. Oštrije kažnjavanje zagađivača je najefikasnija mera po mišljenju 29% ispitanika, a donošenje zakonskih mera o zaštiti okoline — po mišljenju 25% ispitanika.

Tačno trećina ispitanika najefikasnije načine ekološkog delovanja vidi u akcijama oblikovanja javnog mnjenja i stvaranja ekološke svesti. U stvari, u okviru ovog tipa eko-akcije efikasnost se daleko najviše pripisuje eko-vaspitanju — tako misli 23% ispitanika, dok s druge strane 7% ispitanika najveću efikasnost pripisuje izlaganju problema u štampi, na radiju, televiziji — a 3% na tribinama i predavanjima.

Institucionalne političke aktivnosti smatra najefikasnijim tek 8% ispitanika. Konkretno, 5% ispitanika efikasnost vezuje za izbor ekološki opredeljenih ljudi u predstavnička tela i organe vlasti, a 3% za organizovanje ekologa (»zelenih«) kao posebne političke stranke.

I na kraju, 5% ispitanika najveću efikasnost pridaje protestnim legalnim akcijama: 4% ekološkim protestnim mitinzima, marševima i demonstracijama, a 1% pisanju peticija.

Prethodni podaci ilustruju sliku mnjenja o efikasnosti eko-akcija i to putem rangiranja — drugim rečima svaki ispitanik je »morao« da izdvoji samo jedan način, samo jednu akciju koju smatra najefikasnijom, što ne znači da on ostale akcije smatra ne-efikasnim — u stvari, on ih smatra samo manje efikasnim od one najefikasnije. Stoga smo od ispitanika tražili da ocene pogodnost eko-akcija, znači da za svaku od devet ponuđenih akcija kažu je li ona pogodno ili nepogodno sredstvo/način rešavanja ekoloških pitanja (naravno, uz mogućnost da ispitanik ostane neodlučan). Ovaj način ispitivanja daje nešto drukčiju i u svakom slučaju potpuniju sliku mnjenja omladine u eko-akcijama.

I u ovom načinu ispitivanja dominira davanje prednosti represivnim akcijama: čak 83% ispitanika smatra da su ove akcije pogodne (14% je neodlučno, a samo 3% ih smatra nepogodnim). Zanimljivo je da podjednak postotak ispitanika (po 83%) smatra pogodnim i donošenje zakonskih mera o zaštiti okoline i oštrije kažnjavanje zagađivača.

Na drugom mestu, kao i slučaju rangiranja po efikasnosti, nalaze se akcije oblikovanja javnog mnjenja i stvaranja ekološke svesti građana. Ove akcije smatra pogodnim priličan broj ispitanika — 77% (nepogodnim ih smatra samo 5%, dok je 18% uzdržano/neodlučno). Postepen uticaj kroz vaspitanje mladih je pogodan način eko-delovanja po mišljenju čak 84% ispitanika; 80% smatra pogodnim načinom delovanje preko štampe, radija, televizije — a 67% preko predavanja i javnih tribina.

Polovina ispitanika smatra pogodnim institucionalne političke akcije (nepogodnim ih smatra 12% a neodlučno je 37% ispitanika) — 56% pogodnost vezuje za izbor ekološki opredeljenih ljudi u predstavnička tela i organe vlasti, a 45% za organizovanje ekologa u posebnu političku stranku.

Protestne legalne akcije smatra pogodnim 33% ispitanika (26% je mišljenja da su one nepogodne, a 41% je neodlučno). Pri tom, više ispitanika smatra pogodnim ekološke protestne mitinge, marševe, demonstracije (41%), nego pisanje peticija (25%).

Ukupno uzev, može se tvrditi da je omladina dala prednost i sa stanovišta pogodnosti i sa stanovišta efikasnosti represivnim akcijama i akcijama oblikovanja javnog mnjenja i stvaranja ekološke svesti građana (što može, donekle, izgledati čudno: i kažnjavanjem i vaspitavanjem?). S druge strane, institucionalne političke akcije polovina ispitanika smatra pogodnim, kao što i jedna trećina smatra pogodnim protestne legalne akcije — ali, i jedan i drugi tip akcija ne smatra se efikasnim (u najefikasnije ih ubraja tek 13% ispitanika).

Treba naglasiti da nismo naišli na veće stepene povezanosti između mnjenja o pogodnosti i efikasnosti eko-akcija i tzv. nezavisnih varijabli. Na primer, najveću koleraciju utvrdili smo u

slučaju mišljenja o pogodnosti pisanja peticija kao načina rešavanja eko-problema i školske spreme ispitanika ($Ck=0,20$).

Međutim, javljaju se manje korelacije sa mnenjem o ekološkom pokretu što svakako ukazuje na postojanje jednog eko-sindroma, ali i na njegovu neizgrađenost, neoblikovanost i nekoherentnost. Evo nekoliko primera slabih korelacija.

Povoljnije mnenje o ekološkom pokretu povezano je sa mnenjem o pogodnosti delovanja preko javnih medija ($Ck=0,26$), preko postepenog uticaja kroz vaspitanje mladih ($Ck=0,28$), preko donošenja zakonskih mera o zaštiti okoline ($Ck=0,24$), preko oštrijeg kažnjavanja zagađivača ($Ck=0,22$), preko izbora ekološki opredeljenih ljudi u predstavnička tela i organe vlasti ($Ck=0,20$).

Veća zainteresovanost za ekološke probleme povezana je sa češćim prihvatanjem mišljenja o pogodnosti delovanja, preko eko-vaspitanja ($Ck=0,30$), preko masovnih medija ($Ck=0,26$), preko donošenja zakonskih mera ($Ck=0,26$), preko oštrijeg kažnjavanja zagađivača ($Ck=0,25$), preko predavanja i tribina ($Ck=0,24$)...

Ispitanici koje karakteriše izrazitija ekološka svest češće od ostalih smatraju pogodnim načinom delovanja eko-vaspitanje ($Ck=0,23$), oštrije kažnjavanje zagađivača ($Ck=0,22$), delovanje preko masovnih medija ($Ck=0,21$)...

3. Odnos prema ekološkom pokretu

Odnos prema ekološkom pokretu posmatran je u dve ravni, u ravni mnenja o ovom pokretu i u ravni praktičnog odnošenja prema pokretu (odnosno, ovde je reč o verbalnim izjavama o datom i mogućem praktičnom odnosu prema ekološkom pokretu). Ovo razlikovanje je potrebno utoliko što pozitivno mišljenje o pokretu ne znači automatski i spremnost za uključjenje u akcije pokreta. S druge strane, nije nemoguće ni da pojedini učesnici u akcijama pokreta nemaju baš najbolje mišljenje o pokretu. Naravno, najčešći slučaj je vezan za visoku koleraciju između mnenja i praktičnog ponašanja.

3.1. Mnenje o ekološkom pokretu

Videli smo već da omladina smatra da su upravo ekološki i slični pokreti onaj društveni činilac koji može najviše (znatno više nego ostali) doprineti rešavanju ekoloških problema.

Takođe smo videli da omladina nije jednodušna u mnenju o institucionalizaciji pokreta, odnosno o organizovanju ekologa (»zelenih«) kao posebne političke stranke — ekološku stranku shvata kao pogodan način rešavanja ekoloških problema 45% ispitanika, 17% misli da to nije pogodan način, a 38% nema određeno mišljenje. Međutim, za eventualnu ekološku stranku porazno je mišljenje omladine o njenoj efikasnosti u rešavanju eko-problema — samo 3% ispitanika misli da je to najefikasniji način rešavanja ekoloških pitanja.

Od ispitanika smo dalje tražili da direktno navedu svoje mišljenje o ekološkom pokretu, i evo šta smo dobili:

- 58% ispitanika misli da je to skup ljudi angažovanih na stvaranju odgovarajuće svesti o ekološkim pitanjima;
- 10% tvrdi da se tu radi o skupu zanesenjaka koji pokušavaju da promene nešto na što nemaju uticaja;
- 7% misli da je to u našim uslovima pomodarstvo bez pravog sadržaja;
- 3% ispitanika tvrdi da je ovaj pokret u stvari samo paravan političke opozicije (podsećamo na vreme ovog ispitivanja: proleće, 1989. godine);
- 2% misli da ovaj pokret čine nezadovoljnici koji se suprotstavljaju svakom napretku;

- 4% ispitanika navodi neka druga mišljenja;
- 18% ispitanika nema određeno mišljenje.

Ukupno uzev, mogli bi da tvrdimo da tri petine ispitanika ima povoljno mišljenje o ekološkom pokretu, da jedna četvrtina ima negativno mišljenje, a da jedna šestina ispitanika nema određeno mišljenje o ekološkom pokretu.

Zapazili smo da niži stepen obrazovanja i niži socijalni status ispitanika češće koreliraju s negativnim viđenjem ekološkog pokreta, za razliku od ispitanika s višim obrazovanjem i s višim socijalnim statusom. Npr. korelacija između mnjenja o ekološkom pokretu i školske spremne ispitanika iznosi 0,24 (povoljno mišljenje o ekološkom pokretu ima 46% ispitanika s osnovnom školom i čak 73% onih s visokim obrazovanjem), a između mnjenja o pokretu i zanimanja ispitanika — 0,26 (49% nezaposlenih radnika ima povoljno mišljenje o pokretu, ali čak 73% zaposlenih stručnjaka).

Još jedno pitanje ulazi u ovu ravan odnošenja prema eko-pokretu, iako je gotovo na granici one druge ranije pominjane ravni — praktičkog odnošenja prema pokretu. Pitanje je, naime, glasilo: »Šta mislite o potrebi 'organizovanja' pokreta za zaštitu okoline u Vašoj sredini?«. Dobili smo sledeće odgovore:

- 69% ispitanika tvrdi da takva potreba postoji,
- 18% ispitanika izjavljuje da već postoje neki oblici 'organizovanja' ovog pokreta u njihovom kraju,
- 4% misli da tako nešto u njihovom kraju nije potrebno,
- 14% je izjavilo »Ne mogu da ocenim«.

Impresionira podatak da tek svaki dvadesetpeti ispitanik misli da u njegovom kraju nije potrebno organizovati ekološki pokret.

Mnjenje o organizovanju eko-pokreta u sopstvenoj sredini je prilično homogeno, tek poneki činilac (iz reda nezavisnih varijabli) dovodi do blage diferencijacije. Tako je npr. korelacija sa školskom spremom 0,20, a sa zanimanjem 0,23. I u ovom slučaju niže obrazovanje i niži socijalni status nešto su češće povezani sa odbacivanjem eko-pokreta.

3.2. Praktični odnos prema eko-pokretu

Na pitanje o stepenu zainteresiranosti za angažovanje u rešavanju ekoloških pitanja, 22% ispitanika je odgovorilo da su veoma zainteresovani, 52% da su uglavnom zainteresovani, 16% ispitanika je neodlučno, 7% je uglavnom nezainteresovano i 3% je potpuno nezainteresovano. Drugim rečima, tri četvrtine ispitanika je zainteresovano, jedna šestina je neodlučna, a tek svaki četrnaesti ispitanik iskazuje nezainteresovanost za angažovanje u rešavanju eko-problema. U proseku, omladina je uglavnom zainteresovana za angažovanje u rešavanju eko-problema (AS=3,83).

Na direktno pitanje: »U slučaju da se u Vašoj sredini jave neki oblici organizovanja ekološkog pokreta, kakav bi bio Vaš odnos prema njima?« — dobijeni su sledeći odgovori:

- 53% ispitanika izjavljuje da bi se odmah priključilo ekološkom pokretu;
- 24% ispitanika bi na pokret gledalo sa simpatijama, ali se ne bi uključivalo u njegove akcije;
- 7% izjavljuje da bi im bilo svejedno;
- 2% iznosi kako im se to ne bi dopalo;
- 14% izjavljuje: »Ne mogu da ocenim«.

Očito, reč je o izuzetno povoljnom praktičnom odnosu prema eko-pokretu: polovina mladih bi se uključila u akcije, a četvrtina bi to gledala sa simpatijom, znači: polovina potencijalnih učesnika, plus četvrtina potencijalnih simpatizera, a pravih protivnika tek 2%.

Nema većih razlika u izjavama o praktičnom odnosu prema ekološkom pokretu između različitih delova omladine — ona je tu prilično homogena. Tek nešto primetljivija diferencijacija javlja se u kontekstu članstva, odnosno želje za članstvom i odbijanja članstva u omladinskim organizacijama (SSO, Pokret gorana, Savez izviđača, Planinarski savez i Ferijalni savez). Ta blaga pravilnost ide ovim smerom: veća sklonost uključenju u eko-pokret karakteriše one koji žele da se učlane u neku od omladinskih organizacija, a potom one koji su članovi, dok manju sklonost pokazuju oni koji ne žele da budu članovi omladinskih organizacija.

Odnos prema ekološkom pokretu posmatrali smo u dve ravni — u ravni mnenja i u ravni prakse (tačnije, izjave o budućem ponašanju). Da li u odnosu prema eko-pokretu mnenje omladine ide drumom, a praksa omladine — šumom?

Podaci pokazuju priličnu koherentnost odnošenja prema eko-pokretu (korelacija između mnenjskog i praktičnog odnosa, u tabeli 2×2 iznosi 0,40).

Omladina ima pozitivan odnos prema ekološkom pokretu — 54% ispitanika ima pozitivan i mnenjski i praktični odnos prema pokretu. Negativan odnos prema pokretu karakterističan je za 17% ispitanika (i na nivou mnenja i na nivou prakse). I na kraju, 29% ispitanika ima »mešoviti« ili neutralni odnos prema ekološkom pokretu. Ukupno uzev, može se tvrditi da veći deo omladine prihvata ekološki pokret.

THE RELATIONSHIP OF THE YOUTH TOWARD ECO-ISSUES AND THE ECO-MOVEMENT

SREĆKO MIHAILOVIĆ

Institute for Sociol Science, Beograd

According to the findings of a survey carried out in the spring of 1989, there is a tendency among the youth of Serbia toward the opinion that the solving of ecological issues can indeed occur outside of the organizational framework and programs of those organizations which existed at the time of research. It is a matter of specific ecological antiinstitutionalism. The youth see themselves and their organizations as the bearers of ecological action in contrast to those organizations and institutions which are in the epicentre of the political system.

As far as the methods of ecological action are concerned, the youth, from the point of view of efficiency as well as suitability, give advantage to repressive action, but also to the forming of public opinion and the citizens' ecological awareness.

Three out of five respondents have favourable opinions about the ecological movement, one in every four has a negative one, while one sixth has given no answer.

Regarding ecological practice three quarters of the respondents are interested, one sixth are hesitant and only one of fourteen respondents expresses no interest for participation in solving eco-problems.